

روش‌های کاستن از رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان

حسن ذوالفقاری، مدیر دبیرستان شهید حیدری، تهران

مدرسه قشر عظیمی از جمعیت هر کشوری را در اختیار دارد که سرمایه‌های پرارزش جامعه و امیدهای درخشان مملکت تلقی می‌شوند و عامل مهمی در رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور به شمار می‌روند. لذا این نهاد تربیتی بخش قابل توجهی از اوقات دانش‌آموزان را به خود اختصاص می‌دهد که در صورت برقراری رابطه‌ای مناسب در رفتارهای فرد، چه از نظر آموزشی و چه تربیتی، نقش مهمی را ایفا می‌کند.

مدرسه، هم‌منشأ شکل‌گیری رفتارهای خوشونت‌آمیز و ناسازگارانه اجتماعی و هم‌محیطی برای پیشگیری و کاهش آن تلقی می‌شود. در محیط کلاس و مدرسه دانش‌آموزانی حضور دارند که به دلیل خصوصیات و شرایط فردی، خانوادگی و اجتماعی، در پذیرش انتظارات و مقررات محیط آموزشی و انطباق با آن چندان موفق نیستند. نگارنده این مقاله در سمت مدیر دبیرستان، راهکارهایی را به منظور کاهش رفتارهای دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه در یکی از مدرسه‌های غیردولتی اعمال کرده است که بیان می‌شود.

صرفه‌جویی، به فکر اموال عمومی بودن و این دست کلمات کاملاً بیگانه‌اند.

لذا موضوع اصلی این بود که چگونه می‌توانم از روش‌های اصولی و علمی، رفتارهای نامطلوب زیستی، اجتماعی و اقتصادی تعدادی از دانش‌آموزان را کاهش دهم و نگرش مثبت و بهتری در خصوص احساس لذت و شادابی در دانش‌آموزان به‌منظور دستیابی به بدنی سالم، مسئولیت‌پذیری در برابر خود، خانواده و جامعه، مدیریت پول توجیبی به‌منظور کمک به اقتصاد خانواده و رعایت صرفه‌جویی تقویت یا ایجاد کنم. همچنین، افزایش حضور داوطلبانه دانش‌آموزان را در مراسم مذهبی و شرکت فعالشان را در آموزش‌های دینی همچون نماز جماعت، افزایش دهم و در نهایت از دلزدگی و افت تحصیلی آنان جلوگیری کنم.

روش‌ها و راه‌های کاهش رفتار نامطلوب

با استفاده از روش «استخوان ماهی»^۱ و نگاه به مسئله‌های اصلی از جنبه‌های گوناگون، به یافتن راه‌حل‌ها پرداختم. به‌طور کلی، رفتارهای نامطلوب دانش‌آموزان را از دو راه می‌توان کاهش داد:

مشکلات رفتاری

مشکلات رفتاری دانش‌آموزان مدرسه‌های متوسطه اول و شاید همه دوره‌های تحصیلی عبارت‌اند از: ادای کلمات زشت، القاب ناشایست، بیان واژه‌های مخرب، فرار از مسئولیت‌های فردی و اجتماعی، بی‌احترامی به حقوق دیگران، صدا کردن معلم به اسم، بی‌حرمتی نسبت به دبیر، طبل کردن میز کلاس، جوییدن آدامس در کلاس و در حضور کارکنان و مدیریت مدرسه، مسخره کردن معلم، خالکوبی روی دست، بی‌رغبتی و بی‌علاقگی به کارهای گروهی و جمعی، ریختن آشغال خوردنی در فضای کلاس و مدرسه، بی‌توجهی به نظافت شخصی، ضعف اخلاق فردی، تأخیرهای مکرر در ورود به مدرسه و مراسم صبحگاهی، ناآشنایی اعتقادی با آداب انجام فریضه‌های دینی و گاهی اظهار دین‌گریزی، پرخوری، بی‌توجهی به سلامت خود، کم‌تحریکی، گوژپشتی و نادرست راه رفتن. تصورشان این است که دنیا یعنی خوردن و خوابیدن و نوشیدن. از لحاظ اقتصادی هم بعضی از دانش‌آموزان نسبت به حفظ و حراست از اموال مدرسه و حتی لباس‌های خود بی‌تفاوت هستند. تصورشان این است که باید امروز را خوش بود و تا می‌توان مصرف کرد. اصلاً این تیپ دانش‌آموزان با کلمه

چنانچه مدیران محترم درباره این نوشته نقدی دارند، نظرشان را بنویسند و برای چاپ در شماره‌های آینده، به دفتر مجله بفرستند.

مدرسه که بخشی را به شیوه‌های اجرایی تنبیهی پرداخته است، غفلت کرده‌اند. لذا با توجه به شناختن نسبت به این ظرفیت قانونی، از آن به‌خوبی بهره‌جستم و با تبیین نکات تشویقی و تنبیهی آیین‌نامه در فرصت‌های مناسب و برای دانش‌آموزان و اولیا، توانستم بدون بهره‌گیری از خشونت‌های عرف مدرسه‌داری، از آن به‌خوبی استفاده کنم (تذکر و اخطار شفاهی به‌طور خصوصی، تذکر و اخطار شفاهی در حضور دانش‌آموزان کلاس مربوط، تغییر کلاس در صورت وجود کلاس‌های متعدد در یک پایه البته با اطلاع ولی دانش‌آموز، اخطار کتبی و اطلاع به ولی دانش‌آموز و اخراج موقت از مدرسه حداکثر برای مدت سه روز).

ارائه الگوی عملی در آموزش مبانی اعتقادی و اخلاقی

برای به‌کارگیری این راه‌حل از روش ایجابی استفاده و سعی شد از شیوه سلبی نیز بهره‌برده شود. مثال: همراه دانش‌آموزان در نماز جماعت ظهر و عصر شرکت می‌کردم؛ همراه دانش‌آموزان و همان محلی که آنان وضو می‌گرفتند وضو می‌گرفتم؛ در حضور دانش‌آموزان لباس مناسب و رسمی می‌پوشیدم؛ به دانش‌آموزان اجازه می‌دادم به‌طور کامل صحبت کنند؛ زمانی که دهانم پر بود صحبت نمی‌کردم و در حضور دانش‌آموزان در مکان‌ها و مراسم رسمی چیزی نمی‌خوردم؛ به اولیا در حضور دانش‌آموزان احترام می‌گذاشتم؛ با آنان محترمانه صحبت می‌کردم و آنان را در دوران بلوغ درک می‌کردم؛ بین دانش‌آموزان در زنگ تفریح و به‌عنوان دوست، با رعایت حرمت‌ها حضور فعال داشتم؛ در مراسم صبحگاهی شرکت می‌کردم.

هدایت دانش‌آموزان به ورزش‌های گروهی

بعضی از ویژگی‌های دوران بلوغ و دوره متوسطه اول عبارت‌اند از: دوری کردن و فاصله گرفتن از والدین و تمایل به نزدیک شدن به هم‌سن و سالان خود و اضطراب از پذیرفته نشدن توسط هم‌تایان و هم‌سالان خود؛ احساس تعهد و وفاداری شدید به گروه؛ برقراری روابط دوستانه بسیار قوی با هم‌جنسان خود؛ دوره رشد سریع و بلوغ (ساداتیان، ص ۵۴). به‌منظور توجه به این ویژگی‌ها، طی سه جلسه با نمایندگان ورزشی کلاس‌ها و شورای دانش‌آموزان، مصوب شد هر کلاس گروه‌هایی ورزشی در رشته‌های فوتبال، طناب‌کشی و فوتبال دستی معرفی کنند، به‌طوری که هیچ دانش‌آموزی در کنار نماند و گروه‌های ورزشی از افراد قوی، متوسط و ضعیف تشکیل شده باشند تا همه گروه‌ها بتوانند با یکدیگر رقابت کنند. زمان برگزاری اجرای این تیم‌ها در زنگ تفریح با رعایت قوانین خاص تدوین شده توسط دانش‌آموزان بود.

یکی جانشین کردن رفتارهای مطلوب به جای آن‌ها و کاهش غیرمستقیم رفتارهای نامطلوب؛ دیگری کاهش مستقیم رفتارهای نامطلوب. (سیف، ۱۳۹۳: ۵۸۳) لذا راه‌حلی‌هایی که پس از بررسی و تحلیل اطلاعات شناسایی شدند، به شرح زیر بیان می‌شوند:

فعال کردن شورای معلمان

با دبیران در خصوص بهره‌گیری از روش‌های تقویت تفکیکی رفتارهای با نرخ کم (تقویت به پاسخ‌هایی وابسته است که به تعداد کمتری انجام می‌شوند)، تقویت تفکیکی رفتار ناهمساز (از طریق تقویت نکردن رفتار نامطلوب و تقویت کردن رفتاری که با آن ناهمساز یا مغایر است)، به کاهش رفتار نامطلوب اقدام می‌شود. (مثال: دانش‌آموزی که در کلاس مزاحم هم‌کلاسی‌هایش می‌شود، کمتر به درس و کار خود می‌رسد. هر وقت دانش‌آموز آرام در صندلی خود می‌نشیند و به انجام کارهای خودش می‌پردازد و کاری به کار دانش‌آموزان دیگر ندارد، او را تقویت می‌کنیم).

همچنین، تقویم زمان‌بندی شورای معلمان با بهره‌مندی از نظرات آنان و موضوعاتی مانند طرح درس، روش‌های نوین تدریس و مدیریت کلاس تنظیم شد. علاوه بر آن، در فرصت‌های مناسب و موقعیت‌های مقتضی که دبیران حوصله شنیدن و گفت‌وگو داشتند، در خصوص مدیریت کلاس و مسائل مربوط به آن بحث و تبادل نظر به عمل می‌آمد. لازم به توضیح است، شورای دبیران با تفاهم ایجاد شده و اطلاع‌رسانی به اولیا، نیمی از زمان جلسه از وقت کلاسی و نیمی دیگر از وقت آزاد دبیران تشکیل می‌شد.

گفت‌وگو جلسه با اولیای دانش‌آموزان

با توجه به مصوبه انجمن اولیا و مربیان مقرر شد برای اولیای هر سه پایه تحصیلی به صورت منفک و پایه‌ای جلساتی با موضوعاتی مانند «ویژگی‌های رشد در دوره اول متوسطه و...» به صورت مستمر برگزار شود. در این جلسات با بهره‌مندی از منابع علمی و تربیتی در خصوص رفتارهای نامناسب دانش‌آموزان و راهکارهای مربوطه به صورت مفصل گفت‌وگو صورت می‌پذیرفت.

محروم کردن از تقویت

فردی را که رفتار نامطلوبی انجام داده است، برای مدتی از دریافت تقویت محروم کنیم؛ برای مثال محروم از ورزش. این راه‌حل به‌منظور رعایت انضباط در کلاس قبل از حضور دبیر، رعایت نکات ایمنی در زنگ‌های تفریح در حیاط مدرسه، رعایت نظم معقول و منطقی در مراسم و این‌گونه موارد به کار گرفته شد.

اعمال شیوه‌های اجرایی تنبیهی آیین‌نامه اجرایی مدرسه

معلمان، مدیران و کارشناسانی که در محافل خصوصی و گاهی رسمی اعلام می‌دارند از زمانی که تنبیه بدنی برداشته شده است، دانش‌آموزان دیگر درس نمی‌خوانند (البته این ادعا مبناهای علمی و تربیتی ندارد)، از ابزار قانونی آیین‌نامه اجرایی

پی‌نوشت

۱. استخوان ماهی (Fish Bone) ابزاری برای تجزیه، تحلیل، و علت و معلول کردن یک مشکل تا رسیدن به مسئله‌های اصلی است.

منابع

- آقازاده، محرم (۱۳۹۴). راهنمای کاربردی روش‌های نوین تدریس. مارت. تهران.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۹۶). مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. سادس. تهران.
- ساداتیان، سید اصغر (۱۳۹۰). در فکر، ذهن و روان نوجوانان و جوانان چه می‌گذرد. ما و شما. تهران.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۳). روان‌شناسی پرورشی نوین. دوران. ویرایش هفتم. تهران.
- وزارت آموزش و پرورش (۱۳۹۰). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.

۳۷

رشد مدیریت مدرسه
دوره ۲۰
شماره ۵
بهمن ۱۴۰۰